

Grauwe Ganzen uit Groningen: trekvogels?

Berend Voslamber

Om een idee te krijgen van bewegingen van de in Groningen broedende ganzen worden sinds 2005 Grauwe Ganzen *Anser anser* en sinds 2009 ook Canadese Ganzen *Branta canadensis* (hier wordt elders in deze *Grauwe Gors* over bericht) geringd in de provincie (Voslamber 2006). Gedurende zes jaar zijn in totaal 143 verschillende Grauwe Ganzen gevangen en individueel herkenbaar gemaakt. Zeven vogels kregen alleen een metalen ring, drie naast de metalen ring ook een kleurring om de poot en de overige 133 kregen naast deze pootringen ook een halsband. De op deze manier individueel herkenbare vogels zijn van groot belang bij het kunnen volgen van het gedrag, het voortplantingssucces van individuen en bovenal het gebiedsgebruik door de vogels uit de geringde populaties. Met deze gegevens kan onder andere meer inzicht worden verkregen in de processen die van invloed zijn op de populatieontwikkeling van de verschillende ganzensoorten. De Groninger ganzen zijn binnen Nederland extra inte-

ressant aangezien het hier om een relatief jonge populatie gaat. Op andere plaatsen in Nederland blijkt dat veel populaties inmiddels 'vol' zitten en dat er nauwelijks een jonge vogel is die aan broeden toekomt. De oudere vogels bezetten de goede plekken en verdedigen een relatief groot territorium. Hoe zit dat in Groningen?

Aantal geringde Grauwe Ganzen

Het merendeel van de Grauwe Ganzen is gevangen in het gebied Tetjehorn, aan de noordzijde van het Schildmeer. Een kleiner deel is in 2009 en 2010 gevangen in het nieuwe natuurgebied de Ae's tussen Woudbloem en Schaaphok. Het vangen vindt plaats in de ruitijd, als de vogels niet kunnen vliegen. Ze laten, net als andere watervogels, alle vleugelpennen tegelijk vallen. Bij Grauwe Ganzen valt de ruitijd grofweg in juni. De vogels kunnen dan vier tot vijf weken niet vliegen. Door op een strategische plek een net neer te zetten en dan met behulp van onder andere boten en

	Tetjehorn hals	Tetjehorn kleurpoot	Tetjehorn metaal	Tetjehorn terugvangst	Woudbloem/Schaaphok hals
2005	35	0	6		0
2006	2	0	0		0
2007	22	2	0	1 terug	0
2008	40	0	1	4 terug	0
2009	14	1	0	1 terug	15
2010	0	0	0		5
Totaal	113	3	7	6	20

Tabel 1. Het aantal geringde Grauwe Ganzen per ringplek in Groningen.

N.B. Vogels met een halsband kregen ook een kleurring om de ene poot en een metalen ring om de andere poot.

Grauwe Ganzen – Telpost Eemshaven – 10 april 2011

verdekt opgestelde drijvers de ganzen bijeen te drijven, kunnen meestal enkele tientallen vogels tegelijk gevangen worden. Veel van de op deze manier gevangen vogels werden voorzien van een metalen pootring van het Vogeltrekstation, een kleurring met code en een halsband met dezelfde code (tabel 1). Een deel van de gevangen jonge vogels was nog te klein voor een halsband en deze kregen alleen een metalen ring en/of een kleurring.

Ringaflezingen werden aanvankelijk verkregen via e-mail of per brief. Tegenwoordig komen vrijwel alle meldingen binnen via de website www.geese.org (zie kader op pagina 129). Uit de dataset die achter deze website zit werden alle waarnemingen van de in Groningen geringde Grauwe Ganzen gehaald die verzameld werden in de periode vanaf ringen tot en met maart 2010. Voor de individuele verhalen zijn ook recentere gegevens uit de database gehaald.

Waar gaan de vogels naartoe?

In januari 2006 leverden de in 2005 geringde Grauwe Ganzen al een spectaculaire terugmelding op. In Denemarken werd

tijdens de midwintertelling een groep van twintig Grauwe Ganzen gezien, waarvan de meeste een halsband uit Tetjehorn droegen (Voslamber 2006).

Nadien bleek dat veel meer ganzen uit Tetjehorn naar noordoostelijke gebieden vlogen. Veel van deze vogels duiken op in het noorden van Denemarken. Ook het zuidelijke deel van Zweden wordt regelmatig bezocht, evenals de zuidkust van Noorwegen. Ten slotte zijn er vogels die in Duitsland het grensgebied met Denemarken bezoeken en individuen die nu en dan in het oosten van Duitsland verblijven (figuur 1).

Opmerkelijk is dat een deel van de vogels in de winter in het noorden van Denemarken zit (figuur 2). Daarnaast worden ook in april-mei en juli-oktober meerdere vogels in Denemarken, Zweden, Noorwegen en Duitsland gezien. Het heeft er alle schijn van dat ze ergens in een van deze landen ruïen (juni). Waarnemingen uit die maand zijn echter schaars.

De meeste vogels blijken in december nog rond Tetjehorn te zitten, terwijl in januari circa een vijfde deel (zeventien verschillende vogels) in Denemarken verblijft (tabel 2).

Figuur 1. Waarnemingen van in Groningen geringde Grauwe Ganzen, juni 2005 t/m maart 2010.

In februari en maart zijn weinig vogels elders gemeld (in beide maanden een in Duitsland en een in Denemarken). De reden hiervoor is niet helemaal duidelijk, maar zou kunnen liggen in de waarneemintensiteit in noordelijker gebieden. In april (25%, elf vogels) en mei (11%, zes vogels) blijkt namelijk een vrij groot gedeelte van de vogels zich in Denemarken op te houden. Verder zijn er uit die maanden waarnemingen uit Zweden (een in april en zes in mei) en Duitsland (een in mei). In de zomermaanden komen opnieuw de meeste meldingen uit Denemarken (acht in juli, drie in augustus). Ook worden dan nog enkelingen in Zweden (een in juli en augustus), Duitsland (een in juni, twee in juli en drie in augustus) en zelfs Noorwegen (een in juli) gemeld. In het najaar blijft het beeld een beetje hetzelfde, al zijn met name in Denemarken de aantallen in oktober weer hoger (12%, vijftien verschillende vogels). Ook in september zijn daar nog vier verschillende individuen waargenomen. In Duitsland zitten in die maanden ook nog enkele individuen (september een, oktober twee en november een). In Zweden zijn in september nog drie

verschillende vogels gezien. Opmerkelijk is dat er na oktober geen waarnemingen uit Denemarken zijn, terwijl ze daar in januari al weer volop aanwezig kunnen zijn.

Individuele verhalen

Van de 133 geringde vogels zijn er 25 die in een of meerdere maanden in Denemarken zijn gemeld. De meeste individuen worden in de nazomer in Denemarken gezien en zitten vervolgens in de winter ergens in de omgeving van het Schildmeer.

Er zijn uitzonderingen, bijvoorbeeld LRZ die in 2009 als jong mannetje werd geringd bij Woudbloem. Deze vogel trok in het najaar naar het noorden van Denemarken waar hij in december nog werd gezien. In de koude periode werd hij niet gemeld, maar hij dook in april 2010 op aan de zuidkust van Noorwegen. Daar verbleef hij enige tijd om in mei weer in het noorden van Denemarken te verschijnen.

Dan is er ook nog VHA, als jong vrouwtje geringd in Tetjehorn in 2005. Dit is een van de vogels uit de bekende groep die in januari 2006 in het noorden van Denemarken opdook (zie foto in Voslamber 2006). Deze

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Denemarken	18	1	2	26	11	0	7	3	4	13	0	0
Duitsland	0	1	2	0	2	1	2	3	1	2	1	0
Nederland	82	97	96	72	75	99	89	93	91	86	99	100
Noorwegen	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Zweden	0	0	0	2	11	0	1	1	3	0	0	0

Tabel 2. Procentuele verdeling van de waarnemingen van individuele Grauwe Ganzen uit Groningen over verschillende waarneemplekken per maand, 2005 t/m 2010 (afgeronde percentages).

vogel is nooit meer in Groningen gezien, maar wordt nog regelmatig waargenomen op verschillende plekken in het noorden van Denemarken (laatste waarneming tot nu toe in september 2010).

Een andere vogel uit dezelfde groep, VHN, ook een jong vrouwtje, verbleef enige tijd in dezelfde omgeving in Noord-Denemarken om vervolgens door te vliegen naar de zuidkust van Noorwegen waar ze op 6 juli 2007 werd waargenomen. Daarna ontbreekt elk spoor. Weer andere vogels van dezelfde foto, VHS en VHT, werden op dezelfde dag geschoten in Denemarken. Ook VNT van de foto werd geschoten en wel in het zuiden van Zweden.

Naast deze ganzen zijn er ook vogels waarvan de laatste melding alweer van enkele jaren geleden stamt uit Scandinavië. Gevreesd mag worden dat in elk geval ook een deel van deze individuen aldaar geschoten is. VNS is eveneens een vrouwtje uit 2005. Deze bevond zich niet in de groep van de foto, maar werd vanaf april 2006 wel in het noorden van Denemarken waargenomen. De vogel maakte in mei 2007 een overstapje naar Zweden, maar verbleef in 2009 weer in de omgeving van Aalborg in Denemarken. Niet alle vogels die naar Denemarken vlogen en in januari aldaar op de foto werden gezet, waren jongen. VRB was een volwassen vrouw-

Figuur 2. Waarnemingen van in Groningen geringde Grauwe Ganzen in de wintermaanden december, januari en februari, 2005 t/m 2010.

tje. Zij werd nog enkele keren waargenomen in de omgeving waar de foto werd gemaakt. Daarna stak ze over naar Zweden en werd daar in mei 2007 een paar keer afgelezen. Dat er ook vogels zijn die een geheel ander patroon laten zien toont VRN, geringd als jong vrouwtje in 2005. Ze staat ook op de Deense foto uit januari 2006. Echter in februari van dat jaar is ze alweer terug bij het Schildmeer en blijft daar rondhangen. Begin juni 2007 wordt ze door ons zelfs opnieuw gevangen. Ze heeft in dat jaar vijf jongen. Een vogel die broedt als ze twee jaar oud is, is bijzonder en zou kunnen duiden op het nog niet 'vol' zijn van het broedgebied Tetjehorn. Ook daarna zit ze steeds ergens in de omgeving van het Schildmeer. Tot de winter 2009/2010. Deze strengste winter sinds jaren laat zien dat de Groninger ganzen wel degelijk last kunnen hebben van de kou. VRN is hier een mooi voorbeeld van. Van eind december tot half januari verblijft ze in het noordelijke Deltagebied in de omgeving van Den Bommel. In februari zit ze in de Wieringermeer en in april wordt ze weer bij Tetjehorn gezien. Het is niet duidelijk of ze nog weer succesvol gebroed heeft.

Overleving

Er zijn natuurlijk slechts 133 individuen geringd, maar is er toch al iets over de overleving te zeggen? Natuurlijk is er een verschil tussen vogels die als adult of als jong geringd zijn. Het totaal aantal geringde adulte vogels waarover nu iets te zeggen is, is 34. De overleving hiervan in het eerste jaar na ringen is ongeveer 74%. Dit is opmerkelijk laag in vergelijking met een analyse naar de overleving van vogels uit de Ooijpolder, waar de jaarlijkse overleving van adulte vogels 85% is (Van Turnhout et al. 2003). Van de als jong geringde vogels overleeft circa 67% het eerste levensjaar. Ook dit ligt aanmerkelijk lager dan wat voor Grauwe Ganzen uit de Ooijpolder is berekend (73%, Van Turnhout et al. 2003).

Discussie

De populatie Grauwe Ganzen in Groningen staat vermoedelijk nog aan het begin van

een nog verdere toename. Momenteel worden er nog nauwelijks maatregelen genomen om de populatie in te dammen. Plaatselijk is er zeker invloed van vossen en natuurontwikkeling op het aantal broedende ganzen. Het is de vraag of deze natuurlijke processen niet voldoende zijn om de populatie op een relatief laag niveau te stabiliseren. Op zich is het in dit verband al opmerkelijk dat de overleving gemiddeld lager lijkt te liggen dan in populaties elders in het land. Er zijn echter aanwijzingen dat de overleving recent is toegenomen. Welke reden hiervoor is, is onduidelijk, maar zou door de kleine steekproef kunnen worden veroorzaakt.

Onderzoek in verschillende andere gebieden in het land heeft aangetoond dat het omzetten van agrarisch grasland naar natuurlijker grasland met struweelvorming een sterk negatief effect heeft op de overleving van kuikens van Grauwe Ganzen. Tevens is de invloed die vossen op ganzenpopulaties kunnen hebben niet uit te vlakken (Voslamber & Van Turnhout 2008). Zeker in Tetjehorn, maar ook in andere ganzengebieden in Groningen, gaan deze factoren van invloed zijn op de mogelijkheden voor de populaties om verder te groeien.

De vele aflezings van de halsbanden geven een goed beeld hoe de Groninger Grauwe Ganzen zich verspreiden. Het grootste deel van de vogels verblijft in de directe omgeving van de ringplek, terwijl bovendien een niet onaanzienlijk deel zijn heil verderop zoekt. Een groot deel van de vogels zit althans een deel van het jaar in Denemarken. Dit verspreidingsbeeld is anders dan dat van de meeste andere geringde populaties in Nederland (Voslamber et al. 2010). Veel populaties in ons land verblijven het hele jaar in een straal van een kilometer of twintig rond de ringplek. Er zijn alleen in het noorden van het land enkele uitzonderingen, waarbij vogels zowel in Scandinavië als in Frankrijk en Spanje opduiken. Ook de grauwe-ganzenpopulaties over de grens in Duitsland laten eenzelfde 'trekgedrag' zien als de meeste Nederlandse populaties, waarbij de vogels vrijwel het gehele jaar in

een straal van een aantal kilometers rond de broedplek verblijven (mondelijke mededeling Olaf Geiter).

Toekomst

Dankzij de aflezingen van gehalsbande Grauwe Ganzen weten we inmiddels veel over het gedrag van deze vogels. Hiermee is echter niet het laatste woord gezegd. Gedrag van vogels kan immers veranderen, bijvoorbeeld onder invloed van populatiedruk of eventuele beheersmaatregelen. Bovendien kunnen deelpopulaties zich verschillend gedragen. Dat maakt verder onderzoek zinvol.

Om meer te kunnen zeggen over de overleving van de Groninger ganzen is een grotere steekproef aan vogels nodig. Daarnaast is het onderzoek tot nu toe vooral bijzonder doordat in een groeiende populatie wordt gekeken. Hoelang groeit deze populatie nog door? En wat gaat er gebeuren als de grenzen aan de groei bereikt zijn? Alleen maar vragen die je als onderzoeker door het hoofd flitsen als je een verhaal als het voorliggende aan het schrijven bent. Het is dan ook onze bedoeling om nog een aantal jaren door te gaan met het onderzoek in Tetjehorn en omliggende gebieden.

Alle waarnemingen van geringde vogels zijn van groot belang. Denk niet: iemand anders heeft deze vogel ook wel gezien, want dat blijkt toch vaak niet het geval te zijn. De waarnemingen zijn in te voeren via de website www.geese.org. Als u vragen hebt of uitleg nodig hebt, aarzel dan niet contact op te nemen.

Dankwoord

Het ringen van ganzen doe je niet in je eentje. Bij de vangsten in Groningen werd ik in de loop der jaren geholpen door: Martijn Bakker, Peter de Boer, Mieke van Bracht, Loes van den Bremer, Hennie van den Brink, Ana Buren, Tom Buurmeijer, Arjan Dekker, Peter Driessen, Anneke Epping, Jan Glas, Mirte Greve, Jan Hoving, Jan Hulscher, Henk van der Jeugd, Remco Kui-

per, Martin Lips, Leon Luijten, Jan-Willem Loonen, Maarten Loonen, Jeroen Nienhuis, Joke Poel, Jouke Prop, Siedse Seinstra, Peter Stoelinga, Sander Terlouw, Jelke Vale, Phillip van der Ven, Peter Volten, Roderick Voogd, Eva Wolters en Sabine Wolters.

Daarnaast is een project als dit afhankelijk van waarnemers die de codes van de ringen doorgeven. Er zijn er inmiddels zoveel die dit via de website www.geese.org doen dat het ondoenlijk is om hun namen hier te noemen. Op het gevaar af mensen tekort te doen, wil ik hier toch Peter Volten, Ko Veldkamp, Egbert Boekema, Jeroen Nienhuis, Jan Hulscher, Peter Driessen, René Oosterhuis en Alwin Hut even in het zonnetje zetten als meest fanatieke aflezers.

Ten slotte een woord van dank voor de provincie Groningen die het onderzoek de afgelopen jaren gefinancierd heeft.

Literatuur

- Boekema, E.J., P. Glas & J.B. Hulscher 1983. *De vogels van de provincie Groningen. Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis Groningen.*
- Luijten, L. 2006. *Grauwe Gans Anser anser als broedvogel in Midden-Groningen. De Grauwe Gors 34: 16-26.*
- van Turnhout, C., B. Voslamber, F. Willems & G. van Houwelingen 2003. *Trekgedrag en overleving van Grauwe Ganzen Anser anser in de Ooijpolder. Limosa 76: 117-122.*
- Voslamber, B. 2006. *Geringde Grauwe Ganzen Anser Anser in de provincie Groningen. De Grauwe Gors 34: 27-29.*
- Voslamber, B. & C. van Turnhout 2008. *Invloed van terreinbeheer op het wel en wee van Grauwe Ganzen in de Ooijpolder. Limosa 81: 74-76.*
- Voslamber, B., E. Knecht & D. Kleijn 2010. *Dutch Greylag Geese Anser anser: migrants or residents? Ornis Svecica 20: 207-214.*

Berend Voslamber

SOVON Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen
E-mail: berend.voslamber@sovon.nl